

INNEHÅLL

Dialoger med kommentarer och ordlista

Hos frisören	5
Hur man tilltalar varandra på danska	11
Regering och rikstag i Danmark och Sverige	20
Vårstädning	30
Vi ska ha gäster	39
Teater och nöjen	49
Lövsprickning i bokskogen	59
Köpenhamn—Stockholm	68
Besök på en dansk bondgård	79
Några uttalsregler	87
Några vanliga och svåra danska ord	91
Litteraturförteckning	95

Stjärntmes och vitsippor
Lövsprickning i bokskogen

Hos frisören.

Låt oss först presentera fru Nikolajsen: det är en danska, som år 1943 lämnade den tyska ockupationens Danmark för att verka i Sverige. När den första dialogen börjar — den är nämligen inte uppfunnen utan upplevd — har fru Nikolajsen efter åtskilliga besvärigheter kommit från Danmark till Stockholm. Trots resans vedermödor har hon inte förlorat sitt goda humör och inte heller den kvinnliga omtanken om sitt yttre. Hon finner, att frisyren dessvärre har blivit åtskilligt fördärvad under resan. Visserligen kan fru Nikolajsen inte många ord svenska, men hon stegar ändå dristigt in i en damfrisering.

Fru Nikolajsen: Godda'. Jeg vilde gerne have mit Haar vadsket.

Frisören: Förlåt, jag förstod inte riktigt.

Fru N.: Jeg vilde gerne have mit Haar vadsket, saa det bliver rent.

Fris.: Jaså, damen vill ha håret *tpättat*. Var så god och sitt här.

Fru N.: De vil nok passe godt paa mine *Krøller*, saa de faar deres naturlige Fald igen.

Fris.: *Krøller?*

Fru N.: Ja, her i Nakken.

Fris.: Jaså *lockarna*. Dom ska nog bli bra. (Eftertänksamt) *Krøller*, det var ett lustigt ord. Kanske det kan vara detsamma som vårt ord *krullig*? Vi brukar t. ex. säga, att negrerna är *krullhåriga*. Men så vill väl damen ändå inte ha håret?

Fru N.: Nej, det var unægtelig ikke Meningen. *Kruset* Negerhaar maa De endelig ikke give mig — vi siger nemlig ikke at Negrene har *krøllet* Haar men at de har *kruset*.

Fris.: Nu ska jag i alla fall se till, att damen inte blir *krullig* i huvudet — eller *kruset* som Ni säger — utan att damen får riktiga stora lockar.

Fru N.: Ja, *kruset* i Hovedet, det maa De ikke gøre mig, for det kan være lidt ubehageligt.

Fris.: Hur så?

Fru N.: At gøre en *kruset* i Hovedet, det er at gøre en forvirret og ør.

Fris.: Då är det alltså inte frisörerna, som sköter om den sortens krusning.

Fru N.: Nej, det er altfor mange Spekulationer og den Slags. Men det kan nok hænde, at en Frisør kan gøre et Pigebarn *kruset* i Hovedet, for det betyder at *fordreje* Hovedet paa hende.

Fris.: *Förvrida* huvudet på flickorna, menar damen. Åja, det finns väl frisörer, som kan den konsten.

Fru N.: Jeg sidder og tænker paa, nu da vi er kommet ind paa denne lille Passiar om Lokker og *Krøller*, ved De mon hvad *Krølhaar* er for noget?

Fris.: Tja, om *Krøller* betyder lockar, så borde väl *Krølhaar* vara lockigt hår.

Fru N.: *Krølhaar*, det er Hestehaar, som man har *kruset* for at stoppe det i Sofaer og Madrasser.

Fris.: Damen menar *tagel* — och det kallar Ni *Krølhaar*! Danskan är ett konstigt språk. — Jaha, så var vi nog färdiga med tvättningen. Ska vi lägga håret?

Fru N.: Ja, gør det, men De maa endelig passe paa, at *Skilningen* bliver snorlige og kommer midt i Panden.

Fris.: *Skilningen?*

Fru N.: Ja, denne her.

Fris.: Jaså *benan*. Och den ska vara mitt i pannan. Det ska vi ordna.

Fru N. (lätt irriterad): Nej, ved De nu hvad, jeg skal ikke have *Bencne* i Panden. Jeg er dog ikke nogen Akrobat.

Fris.: Förlåt, damen ska inte ha *benen* mitt på huvudet, utan *benan*. Det här heter faktiskt *ben* på svenska.

Fru N.: Svensk er et underligt Sprog. *Skilning*, det er dog et naturligt Ord: det er det Sted, hvor Haaret er *skilt*.

Fris.: Å, damen menar, där man skiljer håret, så att det faller åt olika sidor.

Fru N.: Netop. — Men vær nu saa elskværdig at sørge for at *Bølgerne* bliver dybe og falder naturligt.

Fris.: Förlåt, men inte kan väl damen ha *böljor* i håret.

Fru N.: Det kan De jo se jeg har. Se her . . . og her.

Fris.: Det är ju *vågor*. *Böljor* har vi bara i havet, absolut inte i håret, det kan jag försäkra damen.

Fru N.: Og vi har kun *Vover* paa Havet — endda kun naar vi taler poetisk — men vi har aldrig *Vover* i Haaret; det lyder brandkomisk.

Fris.: Det tycks verkligen vara ganska stor *skillnad* mellan svenska och danska.

Fru N.: Ja, men *Forskellen* er heldigvis ikke større end at vi kan forstaa hinanden.

Fris.: I varje fall så mycket, att damen har blivit både tvättad och ondulerad. Så där, nu var vi färdiga.

Fru N.: Mange Tak. — Farvel.

Liksom i regel svenskar och danskar med litet god vilja kunna förstå varandra, så kunde också fru Nikolajsen och frisören — fast inte utan en viss möda — komma överens om hur håret skulle behandlas. Det kan förtjäna att påpekas i början på denna

bok, som mest kommer att syssla med skillnader mellan svenska och danska, att likheten mellan de två språken är ofantligt mycket större än olikheten. Det övervägande flertalet danska ord äro i varje fall i skrift ganska lättbegripliga för en svensk — naturligt nog, eftersom ju svenskan och danskan ursprungligen ha utgjort en språklig enhet.

Det framgår emellertid av dialogen, att det även inom ett så obetydligt område av vardagslivet som ett besök hos hårfrisören finns inte så få språkliga olikheter — små skillnader visserligen, men just därför ganska farliga. Det måste ju vara rätt förargligt för en danska, som går in i en svensk damfrisering och ber att få sitt hår *krøllet* (= lockigt), att komma ut med håret krulligt.

Språket har sina nycker. Språkutvecklingen frågar inte efter om den närmar de nordiska språken till varandra eller för dem i olika riktningar. De enskilda ordens betydelse kan utvecklas på ett visst sätt i Sverige och på ett annat i Danmark. I Sverige är det negrerna, som äro krullhåriga, men i Danmark är det hästarna, som ha *Krølhaar* i svans och man, och grisarna, som ha *Krøller paa Halen*, dvs. knorr på svansen. Och ändå härstamma både våra ord krullig, krullhårig osv. och de danska *Krøller*, *Krølhaar* osv. från samma lågtyska ordfamilj. Ibland har betydelseutvecklingarnas nyckfullhet nästan en anstrykning av skämtsamhet, såsom när det danska ordet *Halm* kommer att betyda detsamma som det svenska ordet strå och omvänt det danska *Straa* detsamma som det svenska halm. Läsaren kommer i de följande dialogerna att finna många exempel på sådana lömska ord, som en svensk måste vara särskilt uppmärksam på.

En annan orsak till att de två språken gå isär kan vara, att nya ord tränga in i det ena språket men inte alls eller inte med samma styrka i det andra. Orden *Krøller*, *Krølhaar*, krullig osv. följde — liksom det svenska krusig och det danska *kruset* — med den ström av lågtyska ord, som under medeltiden och århundradena därefter sköljde in över Norden, starkast över Danmark. I danskan kom det främmande ordet *Krølle* att nästan helt uttränga det inhemska *Lok*. *Krøller* är nu vardagsordet i Danmark, medan *Lokker* — i motsats till

vårt ord lockar — är uteslutande poetiskt. Vilken pojke eller flicka som helst med lockigt hår kan kallas *din lille Krøltop*, men det är bara särskilt poetiska varelser, som har *Lokker*. Det gamla nordiska ordet lock hade alltså större motståndskraft hos oss än hos danskarna, liksom vårt språk överhuvudtaget inte har varit lika kraftigt utsatt för tysk påverkan som danskan.

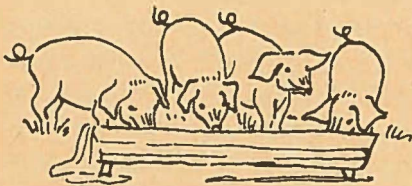
Också mellan de inhemska orden råder en viss rivalitet; vissa ord tränga fram och skjuta de konkurrerande orden i bakgrunden. Tyvärr är utvecklingen i detta avseende inte alltid parallell i svenskan och danskan. Det svenska tvätta och det danska *vadske* äro bägge urgamla nordiska ord. I danskan har ordet *vadske* segrat och skjutit tillbaka ordet *tvætte* till det poetiska språket och dialekterna. I svenskan har tvärtom ordet vaska inte varit så konkurrenskraftigt, och det har därför blivit undanskuffat ur det bildade riksspråket.

Orden bölja och våg — på danska *Bølge* och *Vove* — lämna ett gott exempel på hur ordens stilistiska värde kan förskjutas åt olika håll. Våg är ju vårt vanliga ord, men det danska *Vove* användes bara om havets vågor och har alltid en högpoetisk klang, t. ex. »*Havets vildende* (förvillande) *Vover*». Omvänt är i Danmark *Bølge* det allmänna ordet, medan däremot i Sverige — med undantag av Skåne — ordet bölja uteslutande tillhör bokspråket. På danska kan ordet *Pige* (= flicka) förekomma även i poetiska sammanhang, medan däremot det svenska ordet piga är avgjort opoetiskt. Liksom ordet piga har också vårt ord dräng fått en sämre klang än motsvarande danska ord: en dansk *Dreng* är en pojke vilken som helst. Däremot klingar ordet tös mera föraktfullt på danska än på svenska, ty en dansk *Tøs* är en slampa.

Så är språket en värld av ständiga växlingar, orden födas och dö, ändra form, uttal och betydelse, stiga och sjunka på den stilistiska värdeskalen. Eftersom dessa alltjämt pågående förändringar inte ha löpt parallellt i svenskan och danskan, har det uppstått en klyfta mellan de bägge språken. Det finns kanske inte så stora möjligheter att i någon större utsträckning minska denna språkliga klyfta, men vi kunna slå en bro

över den, om svenskar och danskar genom studier och personligt umgänge lära sig förstå varandras skrivna och talade språk.

6 *unægtelig* = onekligen (ordet betonas *unægtelig*; betoningstecknet ' sättes här liksom i de följande noterna *efter* den betonade stavelsen; *endelig* = absolut; *krollet* = lockigt; märk tonvikten i ordet *ubehægeligt*; *or* = yr, *den Slags* = sådant, liknande; *Pigebarn* = ung flicka; *Passiar* = samtal, pratstund; 7 *snorlige* = snörrät, spikrak (märk att danska *Snor* betyder 'snöre!); *elskværdig* (uttalas med tonvikten på -væ-) = älskvärd, vänlig; *dyb* = djup; *kun* = bara; *Vover* = vågor; *endda kun naar vi taler poetisk* = och det bara när vi talar poetiskt; *brandkomisk* = urkomiskt; märk tonvikten i ordet *For'skel* = skillnad; *heldigvis* = lyckligtvis; *hinanden* = varandra.

Grisar med knorr på svansen
(Kroller paa Halen)